

ПРЕДЛОГ ЗАШТИТЕНО ПОДРАЧЈЕ „ОСОГОВСКИ ПЛАНИНИ“

1 Опис на предлог ЗП „Осоговски Планини“

Предлогот за формирање на подрачјето за заштита „Осоговски Планини“ во категорија заштитен предел“, зафаќа површина од 48 829,26 ha.

Во тек на изработката на предлогот, согласно комуникацијата со засегнатите страни, анализата на плановите за развој и искористување на природните ресурси, големината на подрачјето, населеност, потребите на населението и традиционалните вредности, утврдено дека категоријата „заштитен предел“ најдобро ја отсликува специфичната интеракција на луѓето и природата на Осогово во рамки на Република Северна Македонија. Согласно националниот систем на заштитени подрачја, предвидени во Законот за заштита на природата (Службен весник на РМ бр. 67/04; 14/06; 84/07; 35/10, 47/11, 59/2012, 13/2013, 163/2013), член 84 ја пропишува оваа категорија на заштитено подрачје. Оваа категорија ќе овозможи воспоставување на вистински цели за заштита на природата, како и нивно реализирање во пракса, а од друга страна како категорија со понизок степен на заштита треба полесно и соодветно да ги вклопи веќе постојните економски активности во просторот.

Согласно член 6 точка 2 од Правилникот за содржина на студија за валоризација и ревалоризација на заштитено подрачје донесен од Министерството за животна средина и просторно планирање (МЖСПП) (Службен весник на Република Северна Македонија, бр. 26/2012) предложена е надворешна граница, за која е даден опис подолу. Исто така предложени се: зони за строга заштита, активно управување и одржливо користење, како дел од предлог подрачјето а заштита „Осоговски Планини“ во категорија „заштитен предел“.

Границите на подрачјето се предложени од експертскиот тим и комуницирани со главните чинители на централно и локално ниво. При изработката на предлогот и прилагодувањето и дефинирањето на површината на подрачјето, границата и зоните беа предмет на дискусија и усогласување со сите клучни засегнати страни .

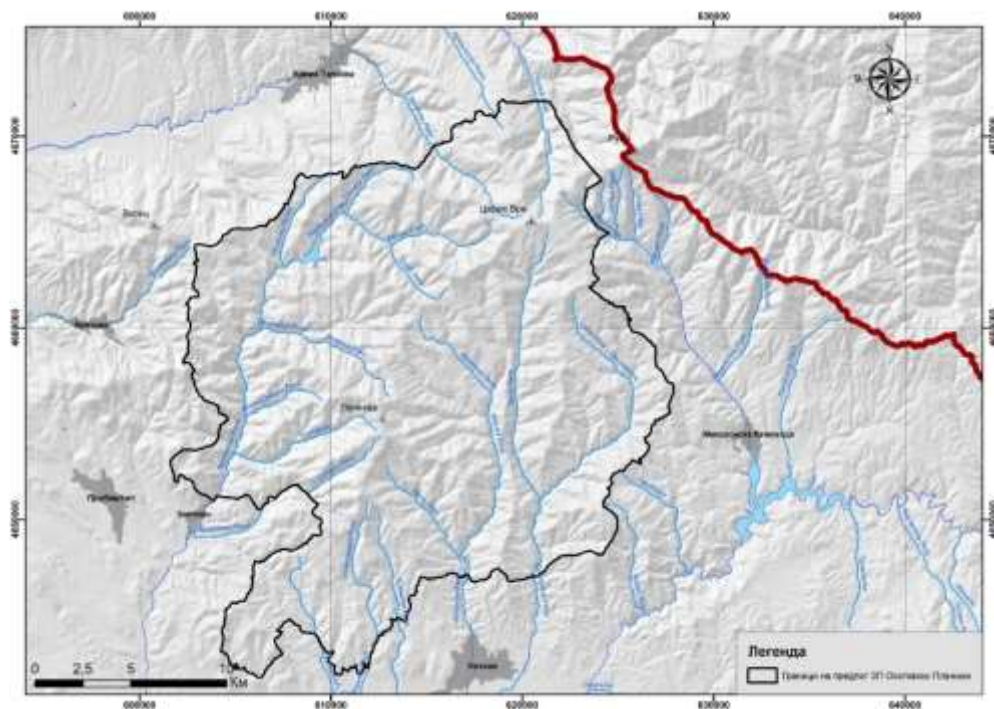
1.1 Предложени надворешни граници на подрачјето

Географскиот опис на предложената надворешна граница на предлог за заштитено подрачје - заштитен предел „Осоговски Планини“ е дадена наративно и со картографски приказ (Слика 1 Надворешна граница на предлог ЗП „Осоговски Планини“Слика 1), а достапен и векторски формат во дигитална форма.

Границата почнува на север од кота 1406 m н.в. во место викано (м.в.) Средно Брдо. Дд каде продолжува по сртот на запад кон Крива Река и ја сечи реката на 950 m н.в. и продолжува на запад до кота 1366 m н.в. движејќи се по гребенот. Од овде продолжува по гребенот кон запад до изохипсата 1600 m н.в., од северна страна го заобиколува Базјанско Брдо, кон југ

се движи по пешачката патека кон м.в. Влашки Колиби од каде се качива кон Калин Камен до изохипсата 1700 m н.в. Од таму се движи кон запад до суводолицата под м.в. Буки. Потоа, границата продолжува кон југозапад спуштајќи се по гребенот до составот на две суводолици на 1270 m н.в. и продолжува на југ кон м.в. Средно Брдо, минувајќи го гребенот на Средно Брдо на кота 1126 m н.в., од каде се спушта по суводолицата јужно од м.в. Големо Кадиново до Станечка Река. Овде границата ја минува Станечка Река и се движи кон југозапад по суводолицата која се наоѓа југоисточно од Дебели Рид качувајќи се на кота 1675 m н.в. Од тука, границата се движи на запад следејќи го локалниот пат доаѓајќи меѓу м.в. Црвено Цвеќе, Бари и Ѓубре од каде свртува на југ следејќи го патот по котите 1413 m н.в. и под 1479 m н.в. (Марјаница) и 1494 (Крмила). Границата од тука продолжува по пат кон запад покрај м.в. Петков Чукар, м.в. Косматица и го заобиколува (вклучувајќи го) м.в. Бреза 1677 m н.в., свивајќи директно кон југ по патеката источно од м.в. Врла Страна и кај кота 1303 m н.в. се приклучува на локалниот пат кој се движи јужно кон Горно Кратово следејќи го иститот се до м.в. Павлеви Ниви. Потоа, границата се движи по локалниот пат кон југоисток, прво по 1300 m н.в., а потоа по 1250 m н.в. Продолжувајќи кон југ по истиот пат и минувајќи покрај м.в. Луково. Јужно од м.в. Луково границата се качува на сртот на м.в. Капински Рид, продолжувајќи по сртот кон југоисток од каде што се спушта по суводолицата кон потокот Кошарски Дол, кој го следи кон запад додека не достигне 850 m н.в. Границата се качува по долчето кон југ во правец на м.в. Кусет од каде продолжува до м.в. Сморинец од каде се качува на Илин Врв. Од тука се движи на југо-запад и над м.в. Бело Место границата врти кон југ до котата 909 m н.в. од каде се спушта до патот кој води до с. Лесново. Тука следејќи го гребенот покрај реката завртува кон запад по патот се до под м.в. Чуки, па оди до м.в. Лесновски Рид и кота 765 m н.в. Потоа, по гребенот се спушта во југоисточен правец до асфалтираниот пат од ХС „Злетовица“. Го следи овој пат во североисточен правец околу 1 km, од каде се упатува директно на исток минувајќи низ кота 716 m н.в. па по гребенот оди до кота 882 m н.в. и се спушта кон југоисток до долината на Стара Река во близина на с. Шталковица. Границата го заобиколува с. Шталковица и ја следи Стара Река, а потоа по Кочански Дол продолжува кон југоисток. На 880 m н.в. под прав агол завртува кон југозапад и по долината се качува до гребенот на м.в. Слива, од каде го следи патот кон југоисток до кота 1101 m н.в. и продолжува по патот до кота 1050 m н.в.. Од овде границата завртува кон југозапад и се спушта кон долината на суводолицата минувајќи меѓу м.в. Илиица и м.в. Боров Рт, потоа движи по течението на суводолицата Косел до вливот кој го прави со друга суводолица на 670 m н.в. јужно од м.в. Градишта. Овде, границата продолжува на југ качувајќи се по суводолицата меѓу м.в. Грамади и м.в. Попова Глава се до патот северно од с. Рајчани, кој го следи до с. Рајчани. Во границата припаѓа и с. Рајчани. Границата овде завртува на југозапад движејќи се по локалниот пат на околу 750 m н.в. на м.в. Рајчански Рид, кој потоа го следи и кон југ од каде почнува да го следи сртот качувајќи се на м.в. Илиица (893 m н.в.) и по сртот се спушта на 850 m н.в.. Од овде ја следи патеката и сртот кон југоисток кон суводолицата Змијарник и потоа се качува на север до 500 m н.в. и во југоисточен правец ја следи оваа изохипса до Калуѓорова Чешма. Потоа границата завртува на североисток движејќи се по суводолицата до седлото кај м.в. Уши на 628 m н.в. и врти кон север –

северозапад кон м.в. Божурнак минувајќи низ кота 768 m н.в.. Од овде се спушта по сртот во правец на североисток, додека не стигне на изохипсата од 600 m н.в. и потоа свртува северозападно до блиската суводолица и ја следи истата до нејзиниот влив во Спилowska Река. Потоа ја следи Свиланска Река до нејзиниот влив во река Киселица и се одвојува од неа на 400 m н.в. Овде границата се спушта кон м.в. Аџица, па во источен правец ја следи изохипсата од 400 m н.в. се до Бањска Рекла и ја следи реката низводно до локлниот пат кој води кон Пониква, го сече патот и продолжува на исток кон Тркањска Река, од овде поминува по суводолицата помеѓу м.в. Белски Рид и м.в. Градиште и се движи на север се до врвот Војновица (897 m н.в.) од каде што се упатува источно по суводолицата која се спушта во Кочанска Река. Потоа, поминува над Црвена Нива и води до локалниот пат Кочани - Кочанско Езеро. Овде по патот се качува до круната на Кочанско Езеро (Брана Градче). Од каде, границата продолжува на исток по изохипса 600 m н.в. продолжува до суводолицата и ја следи истата до патот под Долно Градче, се качува на сртот и го поминува локалниот пат Кочани - Крушка и под с. Вранинци се спушта во Оризарска Река. Од овде го следи патот до м.в. Клинчарите и се искачува на кота 912 m н.в. Од тука во источен правец се продолжува до м.в. Шутово, и излегува на патот с. Оризари - Пресека - Цера и го следи патот, поминувајќи ги следните локалитети од Пресека: Самокелпица, Црни Врв, Чукеревска Маала, Висока Чука, Прештиploва Чука, Ивова Глава, потоа границата продолжува помеѓу м.в. Долна Цера и Јуручки Гробишта. Кон североисток се качува по патеката на гребенот на м.в. Долна Цера (1707 m н.в.) на изохипса од 1700 m н.в. и ја следи истата качувајќи се на безимениот врв 1860 m н.в. југоисточно од м.в. Китка од каде директно се спушта по суводолицата одејќи кон север се додека не ја пресече река Каменица на кота 1182 m н.в. Од тука, границата неправилно ја следи река Каменица заобиколувајќи го м.в. Мечкин Камен се до патот кој води до Ајдучка Чешма. Од Ајдучка Чешма се упатува кон северозапад до под врвот Сокол (до изохипсата 1950 m н.в.) и северно се спушта кон кота 1648 m н.в. и го следи сртот на Средно Брдо поминува низ кота 1544 m н.в. и се спушта до кота 1406 m н.в. од каде и започнува описот на границата.

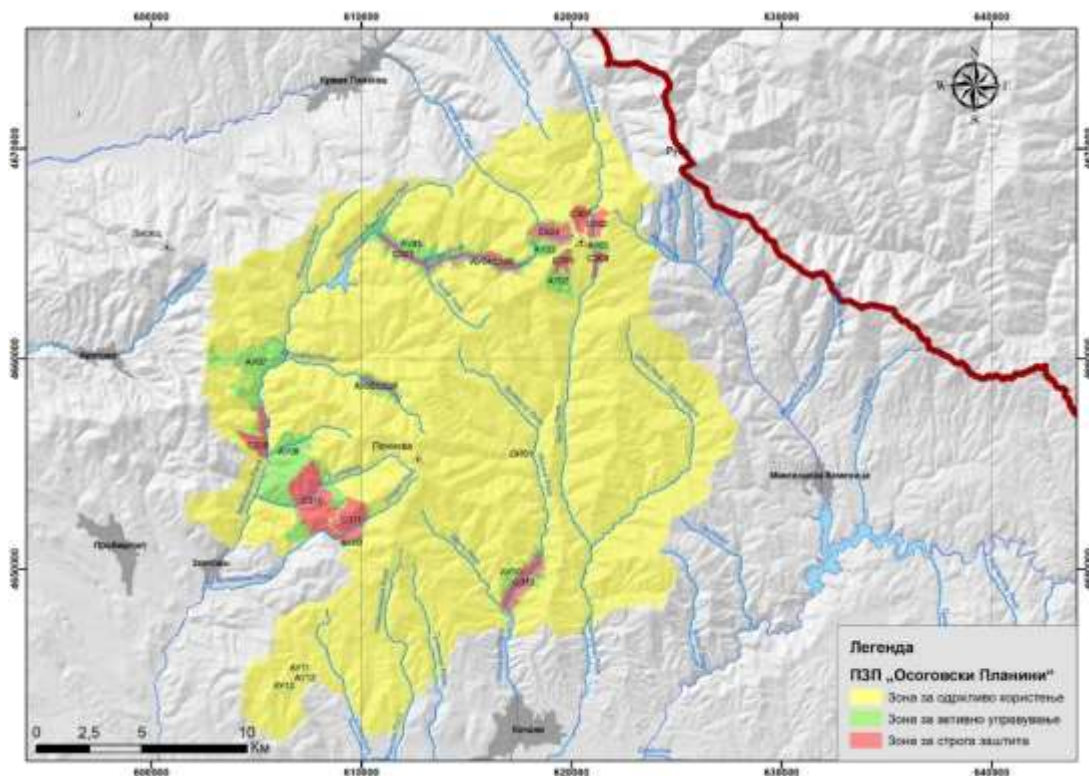
Слика 1 Надворешна граница на предлог ЗП „Осоговски Планини“

1.2 Предлог зони во заштитеното подрачје

Во рамки на предлог заштитеното подрачје „Осоговски Планини“, предвидени се три зони: зона на одржливо користење, зона на активно управување и зона на строга заштита, кои се воспоставуваат заради вршење на дејноста за заштита и унапредување на природата, а истите се во корелација со Законот за заштита на природа (Службен весник 67/04 и соодветните дополнувања): Член 92, 93 и 104. Најголема површина зафаќа зоната за одржливо искористување, а најмала зоната за строга заштита. Површините на зоните во предлог ЗП „Осоговски Планини“ се дадени во табелата подолу (Табела 1). Од каде може да се забележи дека зоната за строга заштита учествува со 1832,27 ha (3,75 %), зоната за активно управување е со површина од 2543,28 ha (5,21 %) и останатиот дел 91,04 % со површина од 44453,03 ha е зона за одржливо користење.

Табела 1 Површина на зоните во предлог ЗП „Осоговски Планини“ и нивно процентуално учество во прелогот

Зони	Процентуална застапеност	Површина (ha)
Зона за активно управување	5,21%	2543,28
Зона за одржливо користење	91,04%	44453,03
Зона за строга заштита	3,75%	1832,95
Вкупно	100,00%	48829,27

Слика 2 Предлог ЗП „Осоговски Планини“, со предлог зони за строга заштита, активно управување и одржливо користење

1.2.1 Зона на строга заштита (3,75%)

Зона за строга заштита претставува дел од заштитеното подрачје со највисок интерес за заштитата, што се карактеризира со изворни, неизменети карактеристики на екосистемите или има сосема мали промени како резултат на традиционални управувачки практики. Во зоната за строга заштита се дозволени научно-истражувачки активности, доколку тие не се во спротивност со примарните цели на заштита на подрачјето (член 104 од Закон за природа). Зоната за строга заштита на предлог ЗП „Осоговски Планини“ зафаќа 1832,95 ha или 3,75%. Тоа се дисперзно распоредени помали површини, кои ги вклучуваат најзначајните и најрепрезентативни живеалишта (хабитати), како: високопланински пасишта, добро сочувани и репрезентативни шумски заедници од габер, крајречни заедници со врба, топола и евла и мали површини од букова шума (рефугиуми или шумски површини со минимални антропогени интервенции), тресетишта, изворишни делови на реките, карпести предели и дел од врштините.

Зоната за строга заштита е расцепкана на 12 помали делови кои се опишани во понатамошниот текст. Преглед на површините е даен во (Табела 2).

Табела 2 Преглед на зоните во рамки на предлог ЗП Осоговски Планини

Код на зона	Зони	Површина (ha)	Процентуална застапеност
	Зона за строга заштита	1832,95	3,75%
C301	Царев Врв - Извори на Врањан	88,41	0,18%
C302	Царев Врв - Алтан Чешма	91,77	0,19%
C303	Царев Врв - Ташово	47,62	0,10%
C304	Царев Врв - Бабина Чешма	149,87	0,31%
C305	Царев Врв - Маркова Ступка	60,11	0,12%
C306	Модра Река	176,12	0,36%
C307	Горна Злетовица	94,10	0,19%
C308	Венечка Река	57,99	0,12%
C309	Злетовска Река	138,49	0,28%
C310	Орлов Камен	497,36	1,02%
C311	Раткова Скала	228,74	0,47%
C312	Велика (Голема) Река	202,37	0,41%
	Зона за активно управување	2543,28	5,21%
AУ01	Царев Врв - Ташово	62,94	0,13%
AУ02	Царев Врв -Маркова Стапка	157,57	0,32%
AУ03	Царев Врв - Бабина Чешма	161,83	0,33%
AУ04	Модра Река	198,89	0,41%
AУ05	Горна Злетовица	313,41	0,64%
AУ06	Венечка Река	104,07	0,21%
AУ07	Злетовска Река	571,35	1,17%
AУ08	Орлов Камен	740,01	1,52%
AУ09	Раткова Скала	49,47	0,10%
AУ10	Велика (Голема) Река	161,13	0,33%
AУ11	Катанци - север	3,96	0,01%
AУ12	Катанци - југ	3,62	0,01%
AУ13	Блатец	15,02	0,03%
	Зона за одржливо користење	44453,03	91,04%
OИ01	Осогово	44453,03	91,04%
	Вкупно	48829,27	100,00%

1.2.1.1 Царев Врв - Извори на Врањска Река (ЗС301), Царев Врв – Алтан Чешма (ЗС302), Царев Врв – Ташово (ЗС303), Царев Врв - Бабина Чешма (ЗС304) и Царев Врв - Маркова Ступка (ЗС305)

Деловите околу Царев Врв (Султан Тепе) поседуваат исклучителни природни вредности, особено живеалишта и видови, како и некои вредности од геодиверзитет (гласијален цирк). Во овој дел од Осоговските Планини се дефиниран пет помали зони за строга заштита околу

изворишните делови на реките под Царев Врв (Слика 3), каде се опфатени минимални површини од репрезентативни задници со високи треви околу извориштата на реките, дел од тресетиштата и мали површини од високопланински пасишта и врштини.

- ❖ ЗСЗ 01 Царев Врв - Извори на Врањска Река опфаќа површина од 88,41 ha, а целосно потпаѓа под Општина Крива Паланка. Го зафаќа северниот дел под Царев Врв, вклучувајќи ги извориштата на Врањанска Река под кота 1987 m н.в., од каде се движи на запад по изохипсата 1950 m н.в. под м.в. Калин Камен се до под кота 2021 m н.в. на истат надморска висина. Од тука се спушта кон Врањанска Река до 1550 m н.в од каде свртува кон исток и се кажува до 1620 m н.в. и неправилно ја следи изохипсата се до изворишните делови на реката од каде повторно се упатува кон Царев Врв до изохипсата од 1950 m н.в.
- ❖ ЗСЗ02 Царев Врв - Алтан Чешма опфаќа површина од 91,77 ha. Потпаѓа под општина Крива Паланка и многу мал дел од Македонска Каменица. Го зафаќа изворишен дел на Крива Река и источниот дел од нивацискиот цирк под Царев Врв. Слично како и претходната зона за строга заштита на Врањанска Река, оваа зона северно од Царев Врв се движи по изохипсата од 1950 m н.в. до под кота 2057 m н.в., се спушта на 1800 m н.в. и се упатува кон м.в. Алтан Чешма, од каде се спушта во Врањанска Река до изохипсата од 1670 од каде правилно се упатува до 1750 m н.в. и од тука директно оди до почетната точка под Царев Врв.
- ❖ ЗСЗ03 Царев Врв – Ташово опфаќа површина од 47,62 ha. Го зафаќа изворишниот дел на Црна Река и потпаѓа под Општина Кочани. Оваа мала површина е дефинирана јужно од Царев Врв, на пасиштето под 1950 m н.в. и ги зафаќа изворишните делови Црна Река на м.в. Орлово Блатиште до 1700 m н. в.
- ❖ ЗСЗ04 Царев Врв - Бабина Чешма опфаќа површина од 149,87 ha. Го зафаќа изворишниот дел на Дурачка Река, а целосно припаѓа во Општина Крива Паланка. Оваа зона е дефинирана на западната страна од Царев Врв и зафаќа мала површина од поширокиот локалитет Слана Бара, поточно изворишниот дел од сливот на Станечка Река односно Дурачка Река, следејќи ги билата од двете страни на сливот се до Бабина Чешма.
- ❖ ЗСЗ05 Царев Врв - Маркова Ступка опфаќа површина од 60,11 ha. Го зафаќа изворишниот дел на Бела Река. Поголемиот дел од зоната потпаѓа под Општина Кочани, а само мал дел под Општина Крива Паланка. Оваа мала површина опфаќа дел од извориштето на Бела Река, југозападно од Царев Врв под 1950 m н.в. и источно од м.в. Маркова Ступка. Од кота 1838 m н.в. под м.в. Маркова Ступка се спушта во извориштето на реката на 1650 m н.в. од каде по источното било од извориштата се упатува кон појдовната точка под Царев Врв на 1950 m н.в.

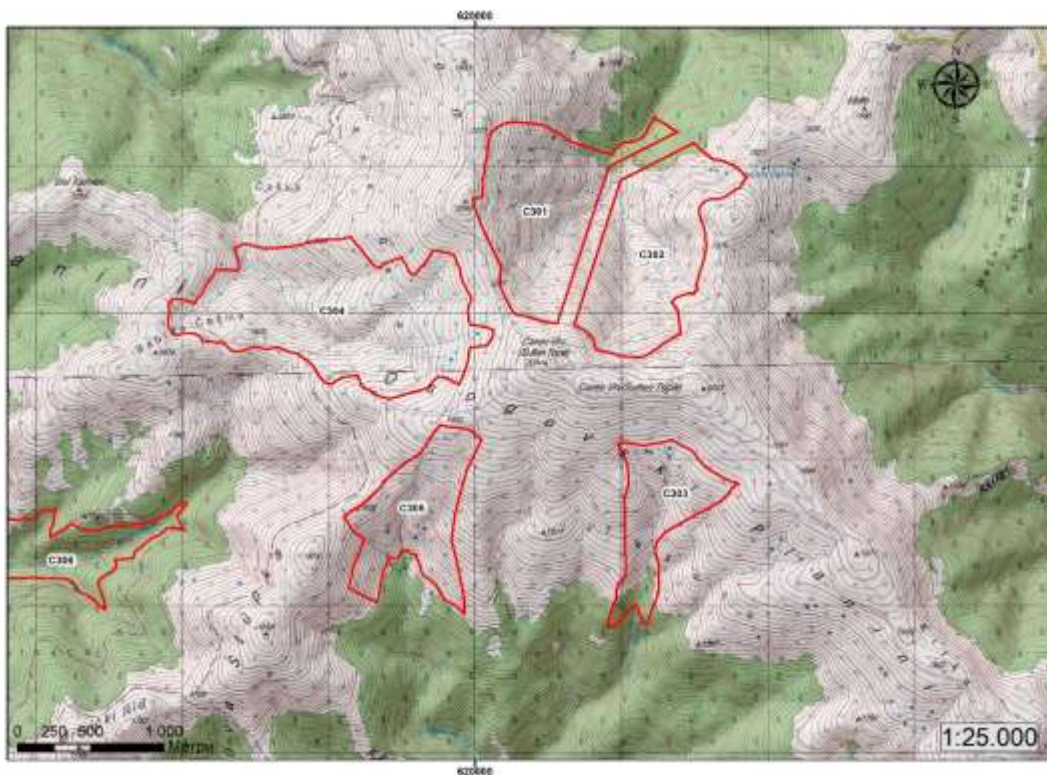
Сите овие зони поседуваат различни типови хабитати, од кои тресетиштата претставуваат приоритетна природна вредност. Тресетиштата припаѓаат на значајниот хабитат според

Директивата за живеалишта на ЕУ: 7140 - Transition mires and quaking bogs. Овие тресетишта се формираат околу изворишните челенки на Дурачка Река (Слана Бара). Покрај тресетиштата, во зоните за строга заштита се развиваат и хабитати од типот на пасишта, врштини и крајречни хабитати со високи зелјести растенија. Од значајните хабитати треба да се наведат следните:

- 6230 - * високопланинските пасишта со *Nardus* богати со видови, на силикатна подлога во планинските (и предпланинските подрачја на континентална Европа)
- 62D0 - Oro-Moesian acidophilous grasslands
- 6430 – Hydrophyllous tall herb fringe communities of plains
- 4060 – Alpine and Boreal heaths

Царев Врв е наоѓалиште на живородната гуштерица (*Zootoca vivipara*). По тресетиштата се среќаваат некои интересни видови тркачи, како што се: *Amara morio nivium*, *Bembidion stephensi*, *Bradycellus caucasicus*, *Carabus cavernosus cavernosus*, *Carabus intricatus intricatus*, *Carabus violaceus azureus*, *Cychnus semigranosus balcanicus*, *Loricera pilicornis pilicornis*, *Molops rufipes denteletus*, *Myas chalybaeus*, *Notiophilus germyi*, *Pterostichus brucki*, *Pterostichus diligens*, *Tapinopterus balcanicus*, *Xenion ignitum* и *Zabrus rhodopensis*.

Диверзитетот на алги во тресетиштата е со исклучително значење. Од тука се опишани видовите *Eunotia fabaeformis* и *Eunotia atomus*.

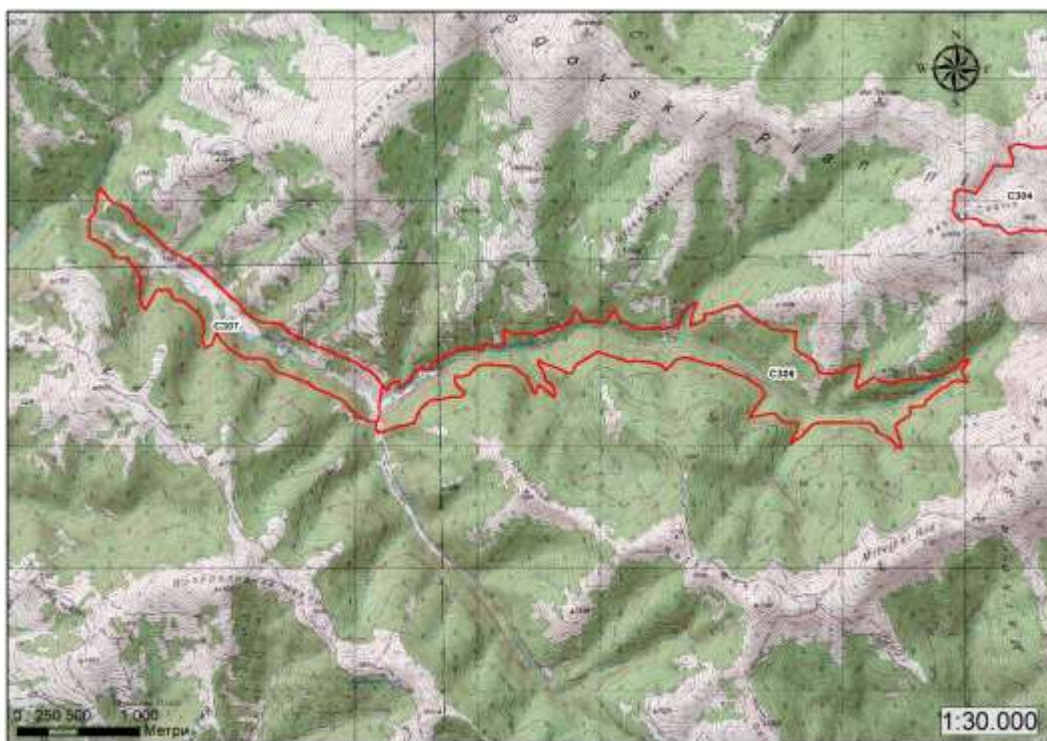
Слика 3 Зони за строга заштита Царев Врв - Извори на Врањска Река (ЗС301), Царев Врв - Алтан Чешма (ЗС302), Царев Врв – Ташово (ЗС303), Царев Врв - Бабина Чешма (ЗС304), Царев Врв - Маркова Ступка (ЗС305)

1.2.1.2 Модра Река (ЗС306) и Горна Злетовица (СЗС07)

ЗС306 Модра Река опфаќа површина од 176,12 ha, а непосредно на оваа зона се надоврзува СЗС07 Горна Злетовица со површина од 94,10 ha. Овие две зони се наоѓаат на границата на општините Крива Паланка и Кратово, а мал дел зафаќа и општината Кочани. Оваа зона е дефинирана како бафер од околу 50-100 m долж Модра Река од 1550 m н.в. и горниот дел на Злетовска Река, односно делот од реката под влив на Горна Река во Модра Река се до под влив на Плочка Река во Злетовска Река на 1150 m н.в. (Слика 4). Оваа зона се преклопува со првата заштитна зона дефинирана согласно Законот за води, а во рамки на Хидросистем „Злетовица“

Основна причина за дефинирање на овие зони за строга заштита се присуството на добро зачувани букови шуми и нивното значење за заштита на водите кои ја полнат браната „Кнежево“. Покрај тоа, во овие зони се регистрирани повеќе значајни видови: пепрутките *Erebia ligea* и *Pseudophilotes vicrama*, вилинското коњче *Cordulegaster bidentata* (близу засега во црвената листа на IUCN), тркачите *Nebria jockischi* (реликт), водоземците *Rana dalmatina* и *R. graeca*, како и некои видови дијатомејски алги, особено *Gomphosphenia tackei*.

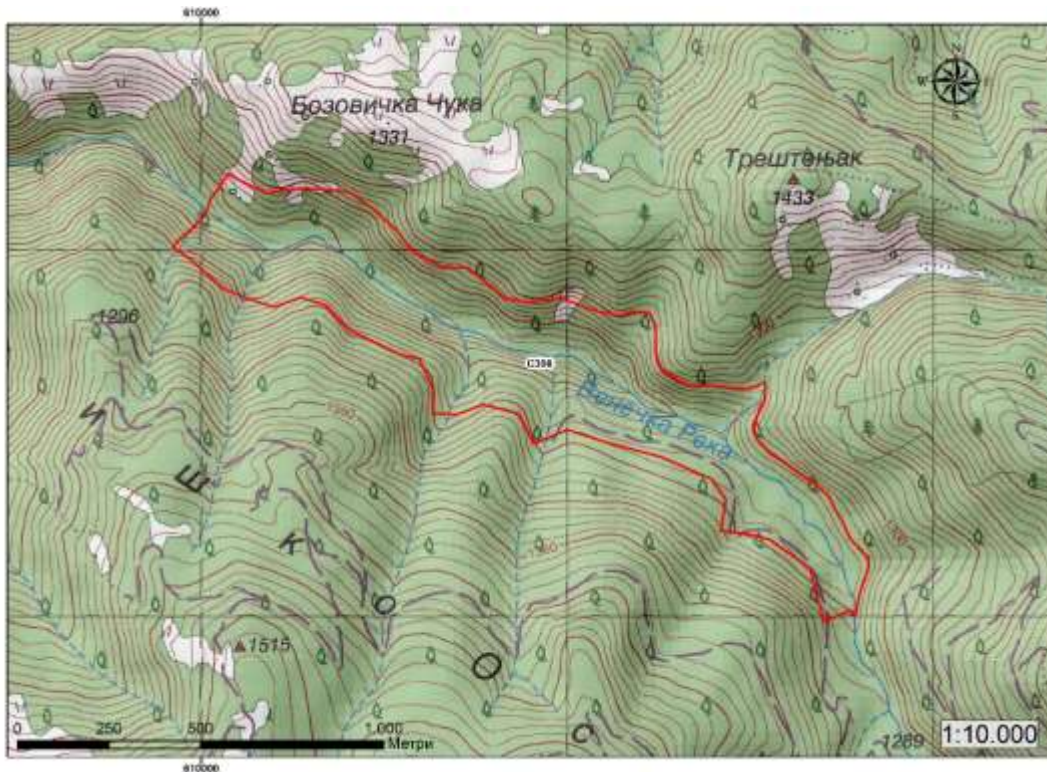
Слика 4 Зона за строга заштита Модра Река (ЗС306) Горна Злетовица (СЗС07)

1.2.1.3 Венечка Река (ЗС308)

ЗС3 Венечка Река опфаќа површина од 57,99 ha. Потпаѓа под општина Пробиштип. Зоната ја зафаќа долината Венечка Река во нејзиниот горен изворишен дел, како бафер од 50-100 m покрај реката. Границата се движи од двете страни на реката, во близина на речното корито, во делот помеѓу Бозовичка Чука, Трештењак и Јамишко Осое и Бабина Градина од другата страна (Слика 5).

ЗС3 Венечка Река е значајна зона од аспект на зачуваност на шумските букови екосистеми и диверзитет на шумски видови, кои се среќаваат во нејзината околина. Од особено значење присуството на неколку видови од Анекс II на Директивата за живеалишта на ЕУ: *Cordulegaster heros*, *Morimus funereus*, *Osmoderma eremita** (приоритетен вид), како и црвеногушестото муварче *Ficedula parva* од Анекс I на Директивата за птици на ЕУ. Покрај овие видови во околината на Венечка Река се среќава висок диверзитет на габи со повеќе ретки видови (*Cantharellus cibarius*, *Lactarius glaucescens*, *Dentipelis fragilis*, *Peziza saniosa*, *Xylaria carpophila*, *Russula pectinatoides*), ендемични видови тркачи (*Molops rufipes denteletus*, *Pterostichus bruckii*, *Platynus scrobiculatus bulgaricus*).

Венечка Река како притока на Емиричка Река, придонесува кон стабилноста на популација на поточниот рак (*Austropotamobius torrentium*), заради погоните микрохабитати во речното корито, долж водниот тек. Во подолниот тек од Венечка Река и Емиричка Река регистрирани се поголем број на примероци од поточниот рак (*Austropotamobius torrentium*), со различна возрасна структура, што укажува на добрата структура на популацијата во сливот на оваа река. Во речното корито на сливот на Емиричка Река, каде се влева и Венечка Река регистрирани се ларви од двата значајни вида вилинските коњчиња *Cordulegaster heros* и *Cordulegaster bidentata*, вторитот ја населува реката до нејзиниот изворишен дел. Овде се регистрирани и добри популации на претставниците од Ephemeroptera, Plecoptera и Trichoptera. Сите овие се индикаторни таксони, кои укажуваат на добрата состојбата со акватичните екосистеми. Дополнително овие делови се важни репродуктивни центри за голем дел од водоземците. Затоа од собено значење е да се зачува Венечка Река, особено зарди намерата за изградба на мала хидроелектрична централа во долниот тек на Емиричка Река.

Слика 5 Зона за строга заштита Венечка Река (ЗС308)

1.2.1.4 Злетовска Река (ЗС309)

ЗСЗ Злетовска Река опфаќа површина од 138,49 ha. Потпаѓа под Општина Кратово. Оваа зона е дефинирана на десната страна низводно од Злетовска Река, а започнува во долината на реката помеѓу Куновска Чука и Рударски Чукар, каде опфаќа само мал појас околу река. Потоа, го зафаќа долниот дел од суводолицата Облана северно од Петлов Матерник, и под Петлов Матерник преминува кон Луковски Поток со највисока точка од 900 m н.в. помеѓу Петлов Матерник и Кашкало од каде по сртот на Кашкало директно се спушта повторно во Злетовска Река непосредно кај вливот на Зеленградска Река во Злетовска Река (Слика 6).

Значењето на долината на Злетовска Река е препознаено уште во Просторниот план на Република Македонија (2004-2020) каде е предвидено воспоставување посебно заштитено подрачје. Во оваа зона се среќаваат термофилни шумски хабитати кои се развиваат на многу стрмни падини и сипари. Многу значајна е заедницата *Juglando-Tilietum tomentosae*. Од дрвенестите видови значајни се: *Ostrya carpinifolia*, *Tilia tomentosa*, *Tilia platyphyllos*, *Corylus colurna*, *Juglans regia*, *Acer intermedium*, *Malus florentina*. Од значајните видови птици е забележано присуството на црниот клукајдрвец *Dryocopus martius*. Во водите на Злетовска Река се среќаваат значајни видови како *Hydropsyche instabilis* и *Cordulegaster heros* и поточниот рак *Austropotamobius torrentium* (Анекс II од Директивата за живеалишта), *Orphiogomphus cecilia* (Анекс IV од Директивата за живеалишта). Во овој дел на реката

регистрирани се уште два значајни вида вилински коњчиња: *Cordulegaster picta* - ранлив вид и *Calliaeschna microstigma* - близу засегат вид согласно Европската црвената листа на IUCN. Природни вредности на зоната се наместа добро претставените со крајречни еволово-врбови шуми и карпестите предели.

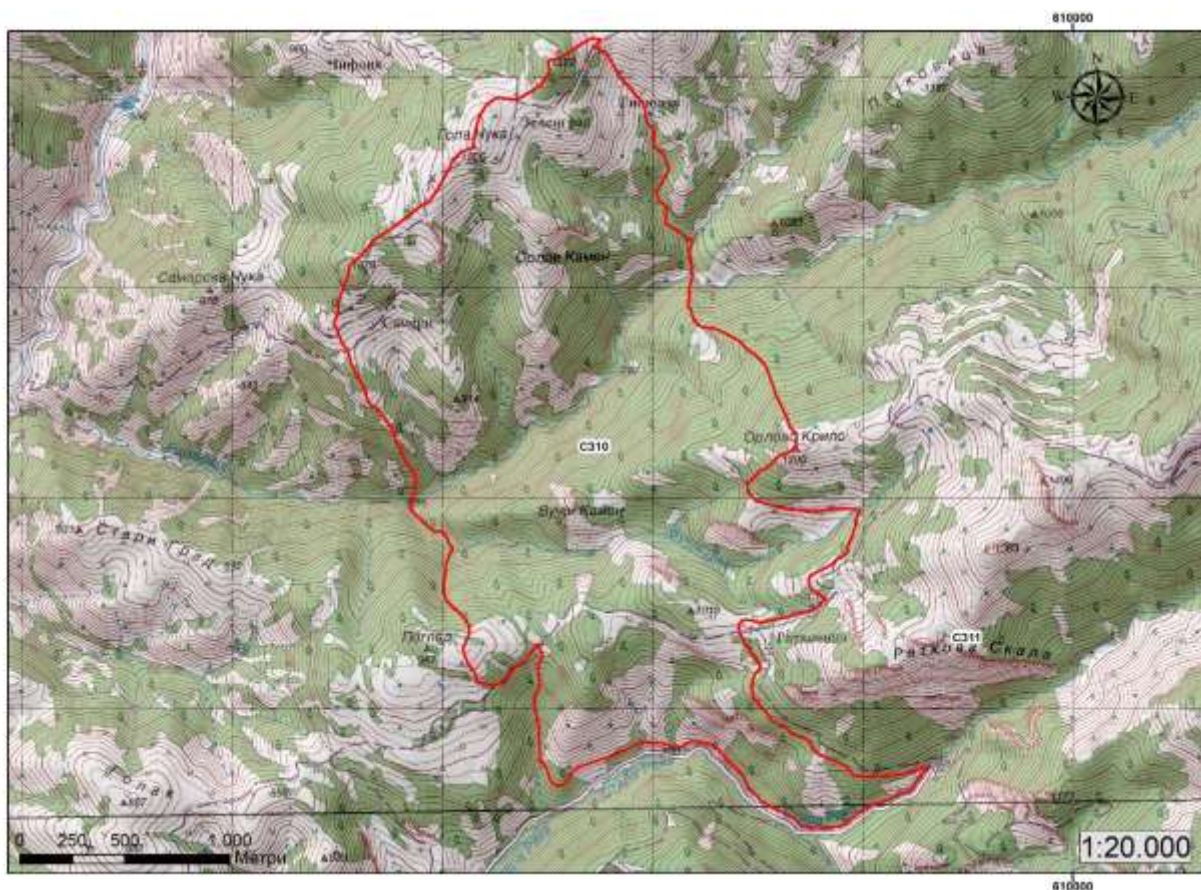

Слика 6 Зона за строга заштита Злетовска Река (ЗС309)

1.2.1.5 Орлов Камен (ЗС310)

ЗСЗ Орлов Камен опфаќа површина од 497,36 ха. Потпаѓа под општина Пробиштип. Ги зафаќа падините околу Орлов Камен, Орлово Крило и Вучки Камен и клисурестиот дел на река Ештерец помеѓу нив. Во оваа зона се вклучени и карпестите предели и добро претставени дабови шуми помеѓу Раткова Скала и Вучју Камен. Зоната започнува од Чуката над Зеленград (1222 m н.в.) од каде западно се спушта кон Гола Чука (1205 m н.в.) продолжува кон Самари на 1079 m н.в. и по сртот се спушта во Ештерец, ја поминува реката и го следи долот југозападно од Вучји Камен, од каде се префлува по суводолицата која води кон Поглед, кратко го следи локалниот шумски пат и по суводолицата е спушта во Стара Река. Од овде го следи локалниот пат с. Шталковица Пониква се до изворишниот дел на Вучји Камен од каде се упатува кон Орлово Крило (1205 m н.в.) од каде повторно се спушта во Ештерец и се упатува кон Гноиште и се поврзува со почетната точка (кота 1222 m н.в.) во Зеленград (Слика 7).

Подрачјата за строга заштита Орлов Камен и Раткова Скала имаат пред се орнитолошко значење. Во ЗСЗ Орлов Камен се среќаваат и/или гнездат неколку многу значајни видови птици како што се египетскиот мршојадец *Neophron percnopterus*, црниот штрк *Ciconia nigra*, 'рѓестиот глувчар *Buteo rufinus*, сивиот сокол *Falco peregrinus*, малиот клукајдрвец *Dendrocopus minor*, беловрато муварче *Ficedula albicollis*, итн. Во оваа зона се сретнуваат дабови шуми со девствен карактер под Орлов Камен, особено на стрмните страни, претставени со плоскачово-церови шуми под карпите. Во повисоките предли од оваа зона шумите се букови или дабово-букови мешани шуми, кои се релативно добро зачувани и покрај нивното користење од страна на локалното наследство и шумското стопанство.

Слика 7 Зона за строга заштита Орлов Камен (ЗС310)

1.2.1.6 Раткова Скала (ЗС311)

ЗСЗ Раткова Скала опфаќа површина од 228,74 ha. Потпаѓа под Општина Пробиштип. Опфатена е карпата, мал дел од шумскиот појас и изворишниот дел на Шталковичка Река. Зоната го следи непосредно локалниот пат с. Шталковица – Пониква, а започнува пред влив на Кочански Дол во Стара Река и продолжува да се движи покрај реката и по патот кој свртува кон Пониква под кота 1406 m н.в. и движи по изохипсата 1300 m н.в. и под сртот кој од Висока Чука, границата се спушта кон Стара Река од каде се упатува кон кота 1177 m н.в. ги

заобиколува карпестите отсеци на Раткова Скала северно од Синковица и по сртот се спушта во Стара Река (Слика 8).

Овде, како последица на локалната појава на мошне цврсти кварцити, реката Шталковица се всекла речиси вертикално, па нејзината долина во должина од околу 1.5 km има изглед на кањон, со страни длабоки и до 400 m. Всушност, долинските страни кај с. Ратковица, наместа претставуваат скалесто наредени отсеци високи до 200 m, заради што веројатно самата месност се нарекува Раткова Скала (или Раткова Карпа). Најголеми отсеци се на десната долинска страна, каде се протегаат во должина од 1.2 km, а на левата долинска страна тие се нешто помали, високи до 130 m и во должина од 0.5 km. Вакви карпести отсеци со помали димензии, настанати со процес на селективна ерозија има и кај Синковица. Покрај карпестите отсеци, интересни појави во овој простор се сипарите и денудационите форми настанати со распаѓање на кварцитите, како и брзаците и помалите водопади во коритото на Шталковичка Река.

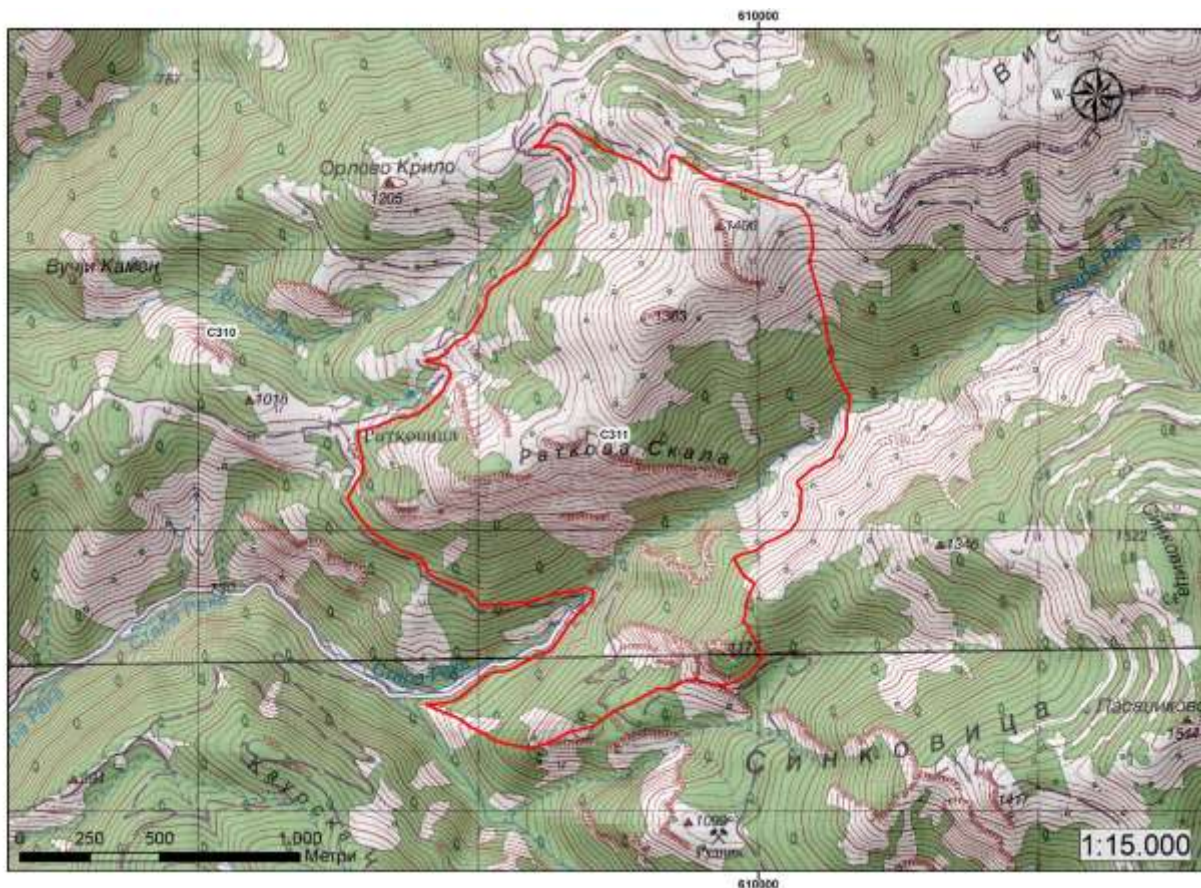
Како и ЗСЗ Орлов Камен, и на ЗСЗ Раткова Скала се среќаваат повеќе значајни видови птици. Покрај веќе споменатите, тука се регистрирани и планинскиот сокол *Falco biarmicus* и златниот орел *Aquila chrysaetos*.

По карпите на Раткова Скала се среќаваат хазмофитски заедници, а покрај реките мозаично присутни се врбови, елови и тополови стари стебла. Овој крајречниот појас е добро зачуван иако наместа се забележуваат фрагментирани делови.

Присутни се голем број видови од херптофауната, од кои два медитерански видови *Ablepharus kitaibelii* и *Typhlops vermicularis*, кои во Северна Македонија ретко се среќаваат.

Од растителниот видови треба да се наведе присуството на ретката чуваркуќа *Sempervivum erythraeum*. Значајни акватични видови, како *Austropotamobius torrentium* се најдени во Шталковичка Река. Во и покрај водите на Стара и Шталковичка Река регистрирани се значајни видови вилински коњчиња: *Cordulegaster heros*, *C. bidentata*, *Calieashna microstigma* и *Ophiogomphus cecilia*.

Во карпестиот дел на локалитетот Раткова Скала регистрирана е колонија на голем подковичар (*Rhinolophus ferrumequinum*).

Слика 8 Зона за строга заштита Раткова Скала (ЗС311)

1.2.1.7 Велика (Голема) Река (ЗС312)

ЗСЗ Велика (Голема) Река опфаќа површина од 202.37 ха. Потпаѓа под Општина Кочани. Клисурестиот дел од реката, со крајречниот појас од врбово еволви шуми е вклучен во зоната, заедно со карпите и тесениот појас од габерово-дабовите шуми, кои се равиваат на стрмните падини. Зоната е дефинирана низводно од Голема Река, а започнува веднаш над кочанскиот водопадот, кој е антроподено создаден заради заштита на брана Градче. Од овде зафатени се пределите со карпи камењари и шумскиот појас кој се развива на стрмните делови во клисурестиот дел на реката м.в. Јастребник, од под kota на 783 m н.в. и 794 m н.в. за да над 706 m н.в. се спушта повторно во реката. Под с. Крушка и Горно Градче ги следи коро истите изохипси се до сртот, кој се спушта во Голема Река (Слика 9).

Тоа е единствен локалитет на Осоговските Планини каде се среќава растението *Festuca thracica* ssp. *violaoceosordida* var. *osogovoensis* - ендемичен вариетет. Во ова подрачје се опфатени крајречни шуми, како и силикатни карпи на кои се развива специфична хазмофитска вегетација со *Sempervivum* cf. *klepa* и други видови растенија. Карпите со сува

грмушеста вегетација се единствениот локалитет на Осогово за *Saga natoliae*, медитерански вид и најголем претставник од скакулците во Европа. Речните живеалишта се значајни за вилинските коњчиња *Cordulegaster heros* (Анекс II од Директивата за живеалишта), *Orhiogomphus cecilia* (Анекс II од Директивата за живеалишта) и *Calliaeschna microstigma* (близу засегнат - NT). Покрај Велика (Голема) река се развиваат добро сочувани евови и врбови појаси кои се приоритетен хабитат за заштита според Директивата за живеалишта на ЕУ (91Е0 *Alluvial forests with *Alnus glutinosa* and *Fraxinus excelsior* (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)).

Слика 9 Зона за строга заштита Велика (Голема) Река (ЗС312)

1.2.2 Зона на активно управување (5,21%)

Зоната за активно управување претставува зона од висок интерес за заштита, во која се потребни поголеми управувачки интервенции со цел реставрација, ревитализација или рехабилитација на живеалиштата, екосистемите и другите елементи од пределот. Во зоната за активно управување се дозволени активности од економски карактер кои немаат негативно влијание на примарната цел на заштита, како екотуризам или традиционално екстензивно земјоделство (член 105 од Закон за природа). Зоната за активно управување (ЗАУ) на предлог ЗП Осоговски Планини зафаќа 2543,28ха или 5,21 % од вкупната површина на подрачјето и дефинирана е најчесто околу површините на зоната за строга заштита со исклучок на малите површини кај с. Рајчани.

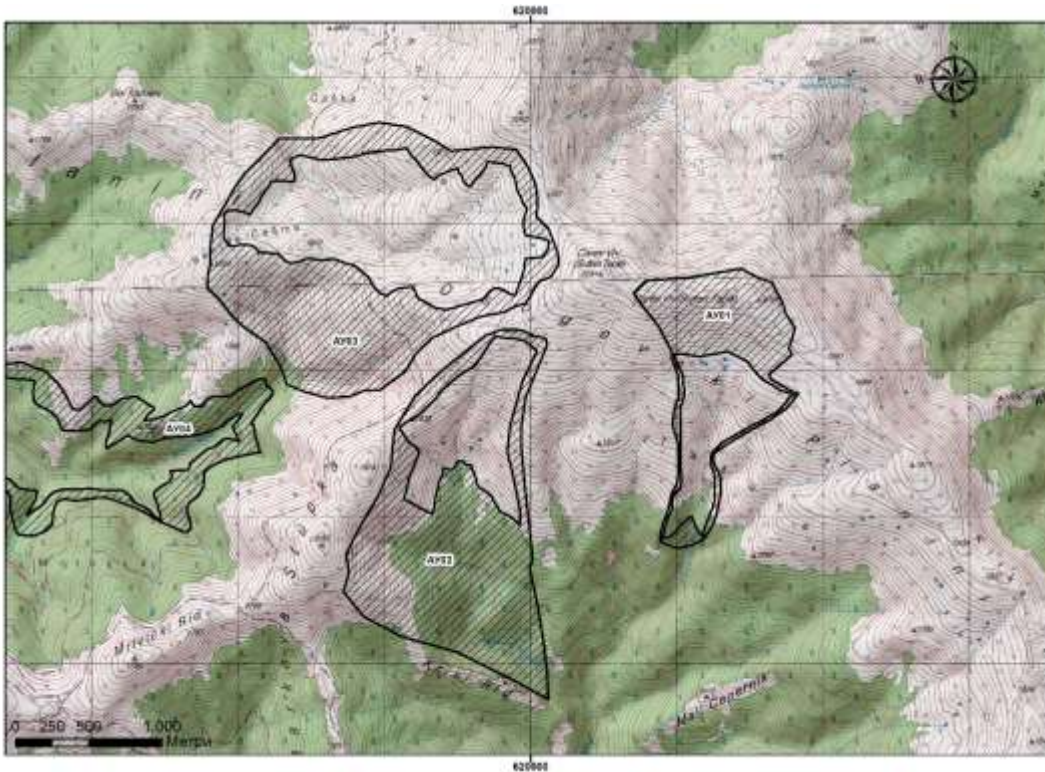

1.2.2.1 Царев Врв - Ташово (ЗАУ01), Царев Врв -Маркова Стапка (ЗАУ02) и Царев Врв - Бабина Чешма (ЗАУ03)

ЗАУ01 Царев Врв - Ташово зафаќа површина од 62,94 ha и ја заобиколува зоната за строга заштита (Слика 10). ЗАУ02 Царев Врв – Маркова Стапка е со површина од 157,57 ha и ја заобиколува истоимената зона за строга заштита (Слика 10). ЗАУ03 Царев Врв - Бабина Чешма (Слика 10) е со површина 161,83 ha и опфаќа површина околу зоната за строга заштита Царев Врв - Бабина Чешма (ЗС304) и оваа зона поседува природни вредности кои се многу слични со зоните за строга заштита околу Царев Врв, но се разликува по тоа што во неа нема поголеми тресетишта, а се наоѓаат неасфалтирани патишта кои интензивно се користат, врштини со боровинка кои во летниот период интензивно се собираат. Ваквите антропогени активности наложуваат потреба од активно управување со природните хабитати.

Северно од Царев Врв, во највисокиот дел од изворишната челенка на Крива Река, на надморска височина од 1900-1980 m, се наоѓа изразит нивациски цирк. На се јавуваат слабо развиени тревни тераси, мориња од карпи настанати со термичко распаѓање на гранитни жици, нивациони ниши и еден поголем моренски бедем. На источната страна пак, кон долината на Каменичка Река има неколку нивациони циркови, нивациони ниши и лавински коридори.

Во високиот дел од овие зони можно е да се развиваат мали површини од осоговската гениста (*Genista fukarekian*), ова ендемично растение се среќава непосредно до воената караула на Царев Врв, каде се наоѓаат најдобрите состоини од *Genista fukarekiana*. Покрај тоа, живеалиштатот кои се претставени во овие зони за строга заштита и активно управување околу Царев Врв забележани се и ретки видови растенија (*Dianthus microlepis*, *Waldsteinia geoides*, *Sedum erythraeum*). Во овој простор се среќаваат значајни видови од фауната: пеперутката *Erebia oeme*, *E. ottomana* (ретки видови) неколку значајни видови тркачи (*Carabus violaceus azureus*, *C. cavernosus*, *Molops rufipes denteletus*, *Calathus metallicus*, итн.) водоземците *Bombina variegata* (вид од Анекс II на Директивата за живеалишта), интересниот и редок живороден гуштер *Zootoca vivipara* и неколку видови птици (*Eremophila alpestris*, *Lullula arborea*, *Alectoris graeca*, *Pyrrhocorax graculus*, *Anthus trivialis*).

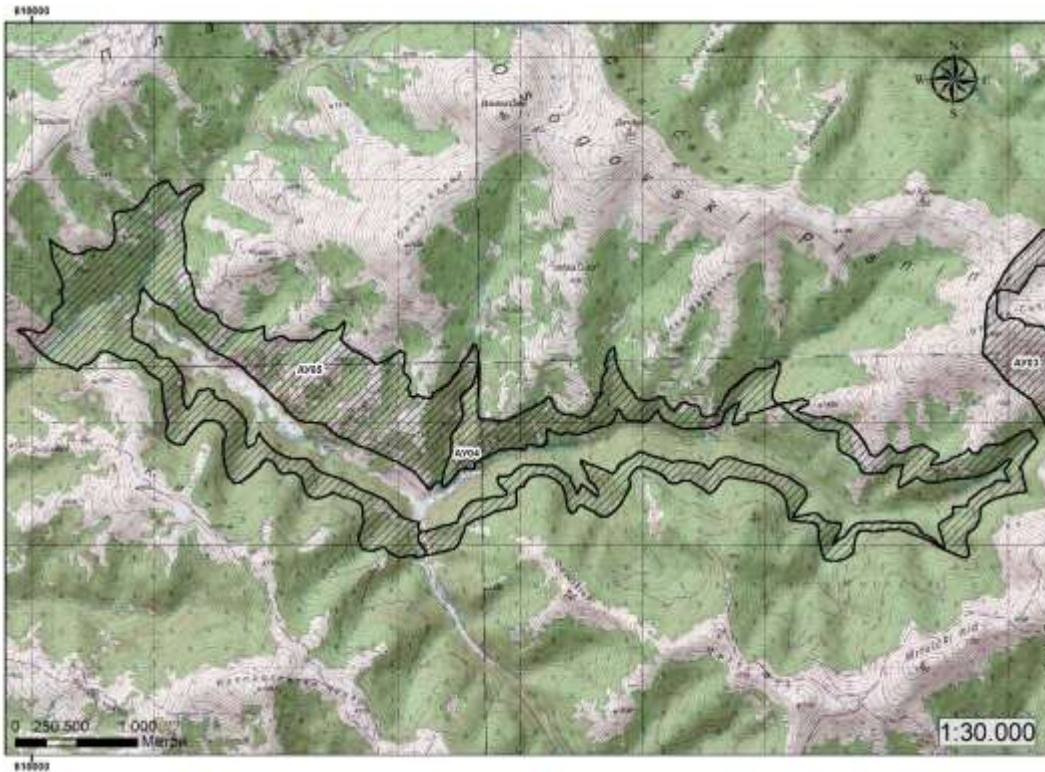

Слика 10 Зони за активно управување: Царев Врв - Ташово (ЗАУ01), Царев Врв -Маркова Стапка (ЗАУ02) и Царев Врв - Бабина Чешма (ЗАУ03)

1.2.2.2 Горна Злетовица - Модра Река (ЗАУ04) и ЗАУ Горна Злетовица (ЗАУ05)

ЗАУ Горна Злетовица – Модра Река зафаќа површина од 198,89 ha, а ЗАУ Горна Злетовица е со површина од 313,41 ha. Овие две зони ги заобиколуваат двете истоименувани зони за строга заштита, односно ја опфаќа површината околу зоната за строга заштита Горна Злетовица - Модра Река, а зафаќа делови од општините Крива Паланка, Кратово и мал дел влегува во општина Кочани (Слика 11).

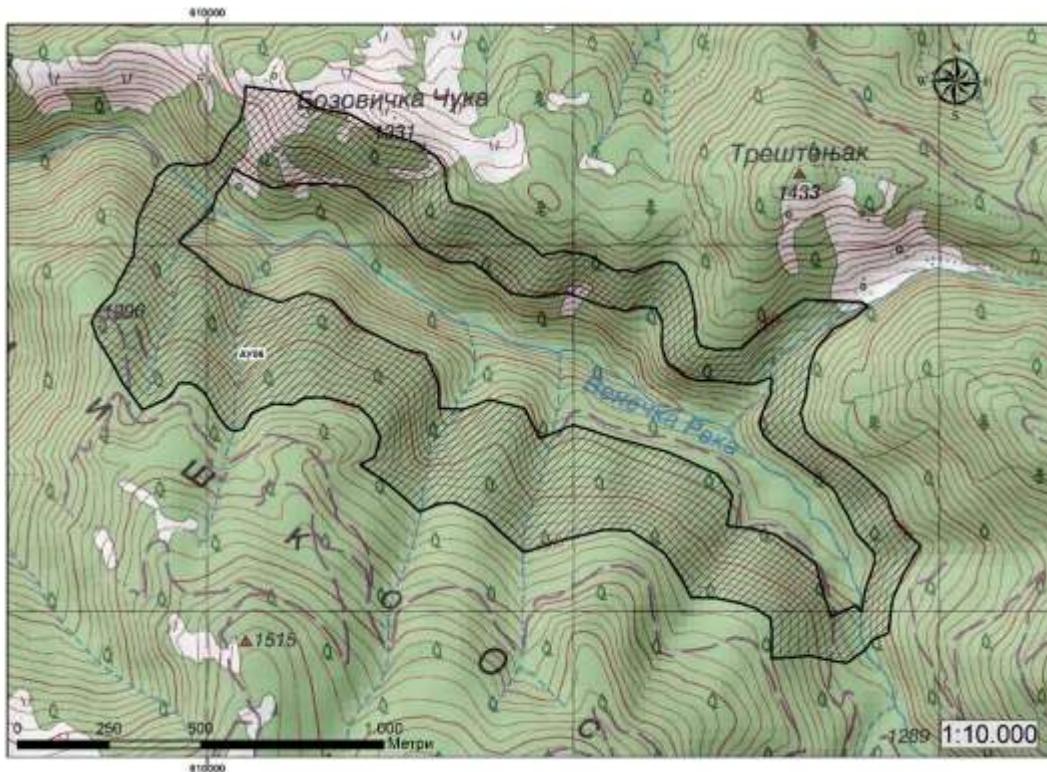
Основната причина за дефинирање на овие зони е дополнителна заштита на СЗС Горна Злетовица – Модра Река. Тука се регистрирани добро зачувани шумски состоини во кои доминира буката, како и неколку значајни видови водозмеци (*Rana graeca* и *R. dalmatina*).

Слика 11 Зони за активно управување: Горна Злетовица - Модра Река (ЗАУ04) и ЗАУ Горна Злетовица (ЗАУ05)

1.2.2.3 ЗАУ Венечка Река (ЗАУ06)

ЗАУ Емирица зафаќа површина од 104,07 ha, а го зафаќа простонаделот помеѓу Јамишко Осое, Бозовичка Чука и Трештењак (Слика 12). Основна причина за нејзино дефинирање е остварување дополнителна заштита околу ЗСЗ Венечка Река, како и присуството на голем број значајни шумски видови. Дефинирана е како бафер на зоната за строга заштита (СликаX). Во оваа зона се присутни голем број видови габи од кои позначајни се: *Russula pectinatoides*, *Russula mairei*, *Lactarius subdulcis*, значајни видови водоземци, особено *Bombina variegata*, ИТН.

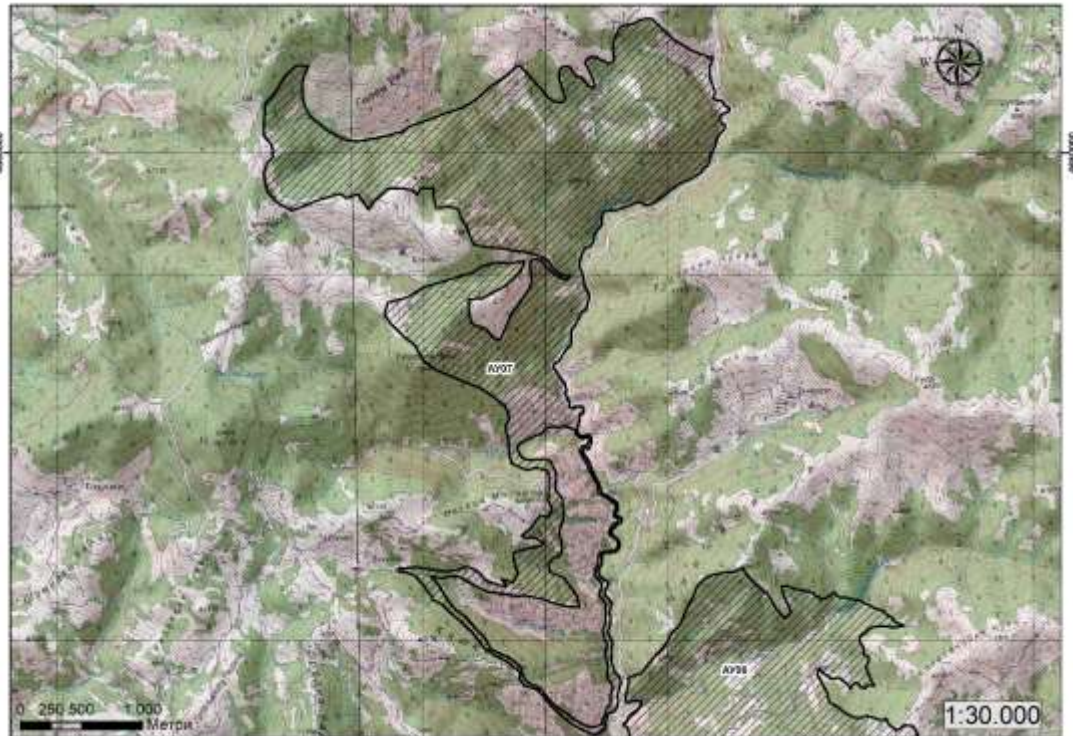

Слика 12 Зона за активно управување Венечка Река (ЗАУ06)

1.2.2.4 ЗАУ Злетовска Река (ЗАУ07)

Основна причина за воспоставување на ЗАУ Злетовска Река е овозможување дополнителна заштита на ЗСЗ Злетовска Река, како и подобрување на состојбата со екосистемите во долината на Злетовска Река. Имено, долината на Злетовска Река е препознаена како значајно природно наследство уште во Просторниот план на Република Македонија (2004-2020). ЗАУ Злетовска Река зафаќа површина од 571,35 ha. Оваа зона се простира на поголема површина на десната страна од Злетовска Река низводно под брана Кнежево, започнува на 900 m н.в. кај С. Којково и се упатува на северозапад, овде ја опфаќа јужната страна на под Борова Глава и Голем Рид до с. Куново под кота 1267 и 1298 m н.в. Потоа ја опфаќа Куновска Чука од каде се упатува кон Петлов Матерник и неправилно се движи измеѓу изохипсите 950 и 1000 m н.в. и потоа ја заобиколува ЗСЗ Злетовска Река и непосредно по речно корито се упарува кон почетната точка во Злетовска Река кај с. Којково на 900 m н.в (Слика 13)

Во оваа зона се среќаваат термофилни шумски екосистеми на стрмни падини и сипари. Значајно е присуството на некои дрвенести растителни видови: *Ostrya carpinifolia*, *Tilia tomentosa*, *Tilia platyphyllos*, *Corylus colurna*, *Juglans regia*, *Acer intermedium*, *Malus florentina*, како и заедницата *Juglando-Tilietum tomentosae*. Покрај тоа, во оваа зона е регистрирано присуство на Натура 2000 видови (*Cordulegaster heros*, *Bombina variegata*, *Rosalia alpina*, *Circaetus gallicus*).

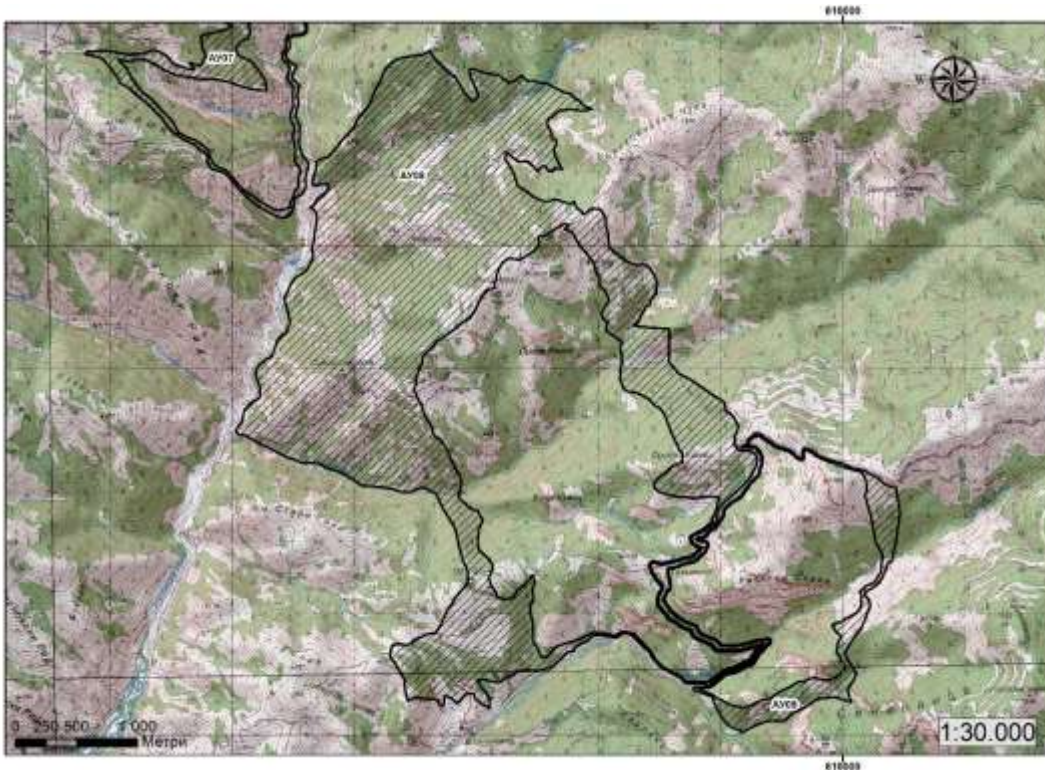
Слика 13 Зона за активно управување Злетовска Река (ЗАУ07)

1.2.2.5 ЗАУ Орлов Камен (ЗАУ08)

ЗАУ Орлов Камен зафаќа површина од 740,01 ha, ја обиколува зоната за строга заштита Орлов Камен и го зафаќа делумно сливот на Зеленградска Река и зазема делови од општините Пробиштип и Кратово (Слика 14).

Основна причина за дефинирање на зоната во делот кај Зеленградска Река е присуството на рефугијални шуми во тесната долина на Зеленградска Река. Овие шуми припаѓаат на заедницата со сребренолисна липа и орев *Juglendo-Tilietum tomentosae*. Покрај тоа, во водите на Зеленградска Река е регистриран речниот рак *Austropotamobius torrentium* (Анекс II од Директивата за живеалишта).

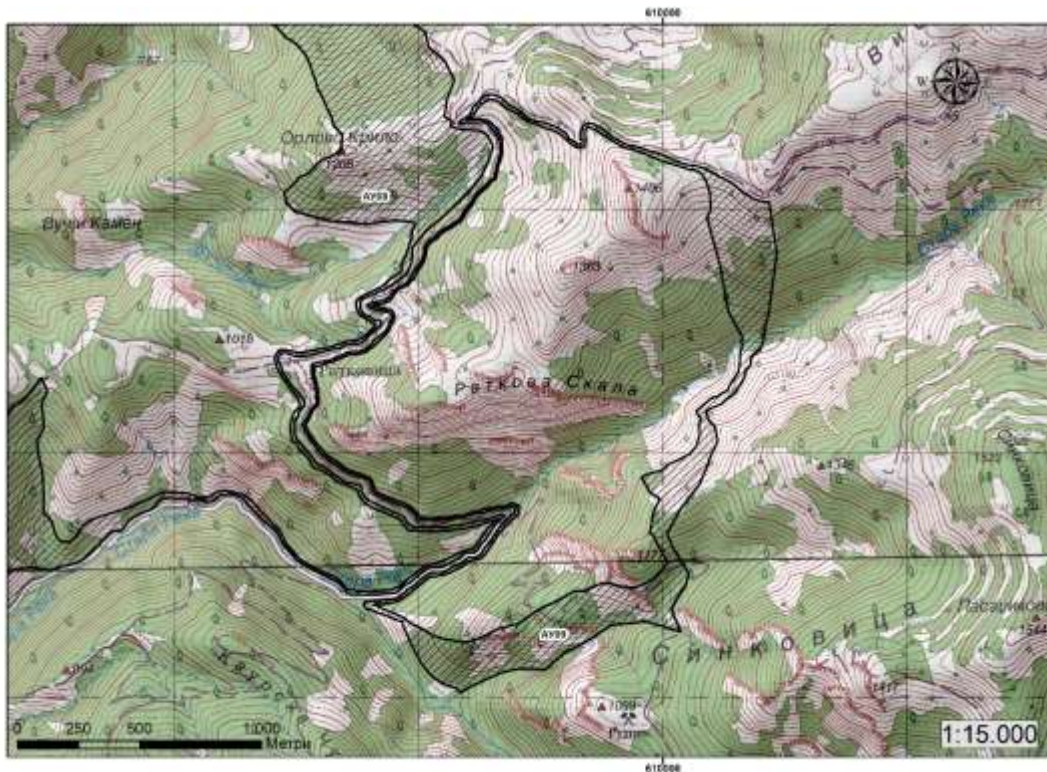
Во оваа зона се наоѓаат термофилни дабови шуми на стрмните падини кои имаат заштитна функција од ерозија и загадување на водите од Злетовска Река. Просторот всушност претставува мозаик од шуми, чистини, пасишта, ливади испресечени со постојани и повремени потоци.

Слика 14 Зона за активно управување Орлов Камен (ЗАУ08)

1.2.2.6 Раткова Скала (ЗАУ09)

ЗАУ Раткова Скала зафаќа површина од 49,47 ha. Ја обиколува строгата заштита Раткова Скала како бафер, а најголем дел од површината на зоната влегува во Општина Пробиштип и само мал дел во Општина Кочани (Слика 15). Границата на оваа зона, западно и северно е дефинирана покрај шумскиот пат кој од с. Шталковица води до Пониква. На јужната страна границата оди кратко по падината кон Кочанскиот дол и потоа ја следи границата на ловиштето (Полаки) во долот под Синковица и излегува источно повторно на патот за Пониква, под Висока Чука. Оваа зона вклучува мали површини од дабови и букови шуми на стрмни терени на карпеста подлога. Наместа има и насади од црн бор. Чистините имаат мозаичен карактер, претставени од природни ливади и грмушеста вегетација

Слика 15 Зона за активно управување Раткова Скала (ЗАУ09)

1.2.2.7 Велика (Голема) Река (ЗАУ10)

ЗАУ Велика (Голема) Река зафаќа површина од 161,13 ha, околу ЗСЗ Велика Река. Се наоѓа во Општина Кочани. Целосно заобиколува ЗСЗ Велика (Голема) Река со што се обезбедува дополнителна заштита (Слика 16).

Доминантно е присуството на термофилни дабови шуми, а зафаќа и мал дел од Голема Река и крајречните шумски појаси со евли и врби.

Во оваа зона се регистрирани интересни видови габи, особено *Trichophaea woolhopeia*, некои акватични макроинвертебрати (*Electrogena macedonica*), значајни видови тркачи (*Carabus intricatus*, *Myas chalybaeus*). Околу Голема Река во долен дел пред влив во Брана Градче регистрирани се значајни видови вилински коњчиња, дел од нив се врзани за речниот река, а дел за блатните површини (*Cordulegaster heros*, *Coenagrion pulchellum*, *Cordulia aenea* и *Sympetrum depressiusculum*). Горниот тек на реката над строгата зона, ги задржува природните карактеристики, кои одговараат за развој на голем број акватични макроинвертебрати.

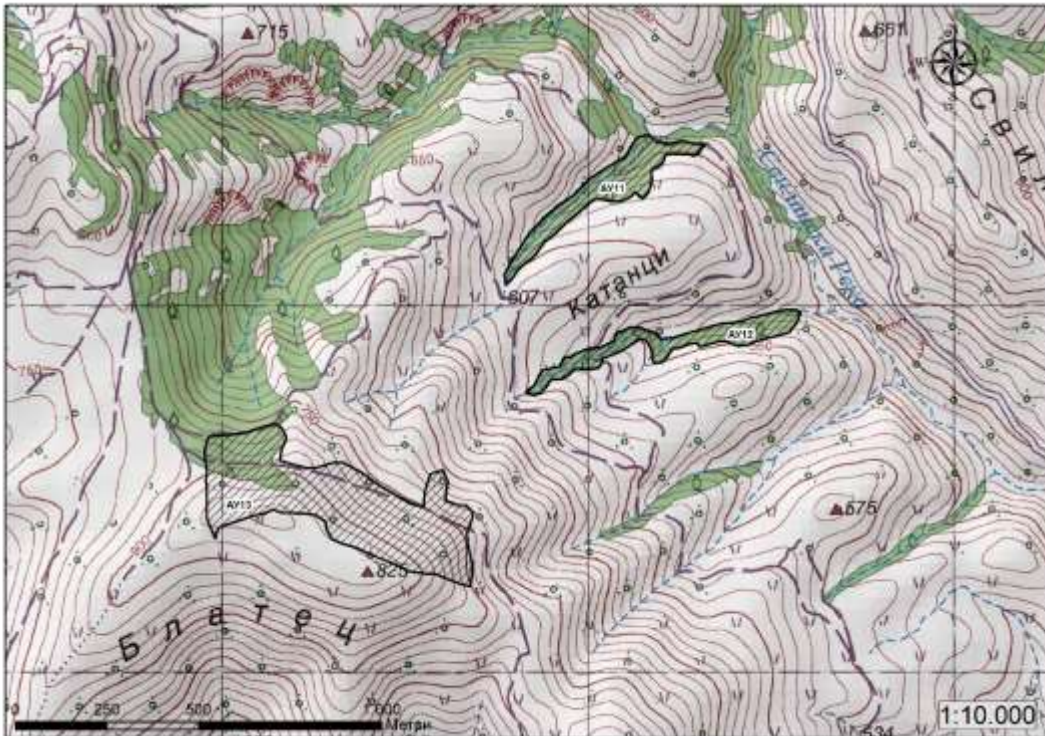

Слика 16 Зона за активно управување Велика (Голема) Река (ЗАУ10)

1.2.2.8 Блатец (ЗАУ11), Катанци – север (ЗАУ12) и Катанци – југ (ЗАУ13)

ЗАУ Блатец опфаќа површина од 15,02 ха, а се наоѓа северно од м.в. Блатец под кота 825 m н.в. и неправилно се движи до кота 750 m н.в. ЗАУ Катанци – север и ЗАУ Катанци – југ зафаќаат површина од, 3,96 ха и 3,62 ха соодветно (Слика 17). Се наоѓаат на границата помеѓу општините Чешиново-Облешево и Кочани. Овие три зони се дефинирани заради присуство на автохтони состоини од липови шуми. Во овој дел регистрирано е присуство на медитерански видови од биолошката разновидност кои се значајни за зачувување.

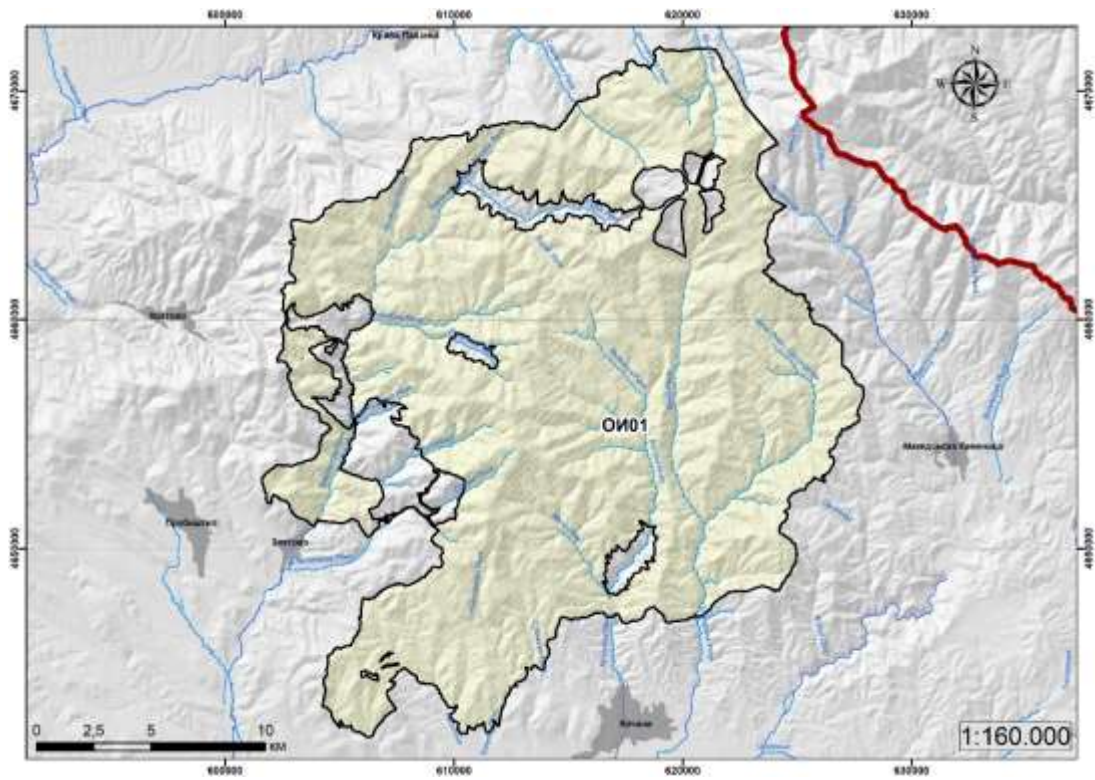

Слика 17 Зони за активно управување Блатец (ЗАУ11), ЗАУ Катанци – север (ЗАУ12) и ЗАУ Катанци – југ (ЗАУ13)

1.2.3 Зона на одржливо користење (91,04 %)

Зона за одржливо користење (ЗОК) претставува значителен дел од заштитеното подрачје (Слика 18). Овој простор не поседува високи вредности за заштитата, каде што се наоѓаат инфраструктурни објекти, објекти на културното наследство, типови на шумски насади коишто не се карактеристични за подрачјето, како и населени места со околното земјоделско земјиште (член 106 од Законот за заштита на природата). Зоната за одржливо користење (ЗОК) во предлог ЗП Осоговски Планини зафаќа 44453,03 ха или 91,04 %. Границата на ЗОК ја следи границата на целото заштитено подрачје.

Слика 18 Зона за одржливо користење